

مرکز آموزش قند کرج

اقتصاد تحریم

بررسی تحریم های اقتصادی در جهان

اقتصاد تحریم و پسا تحریم در ایران

تحریم ایران: جامع ترین رژیم حقوقی تحریم در جهان

تالیف

علی مروی - افسانه شایسته

سال ۱۳۹۴

سرشناسه	: شایسته، افسانه، ۱۳۵۶
عنوان و نام پدیدآور	: اقتصاد تحریم، بررسی تحریم‌های اقتصادی در جهان، اقتصاد تحریم و پسا تحریم در ایران، تحریم ایران: جامع‌ترین رژیم حقوقی تحریم در جهان / مولفین: افسانه شایسته، علی مروی سماورچی، مرکز آموزش قند کرج، تحت نظر دانشگاه جامع علمی - کاربردی
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۴۶۴ ص، مصور
شابک	: ۹ - ۳۲۵ - ۲۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: تحریم اقتصادی - ایران
موضوع	: تحریم اقتصادی - آمریکا - ایران
شناسه افزوده	: مروی سماورچی، علی، ۱۳۶۳
شناسه افزوده	: دانشگاه جامع علمی - کاربردی، مرکز آموزش علمی - کاربردی قند کرج
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ۷ الف ۴ م / ۴ / HF۱۵۸۶
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۰/۹۵۶۷۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۲۰۹۸۴

این اثر با همکاری دانشگاه جامع علمی - کاربردی، مرکز آموزش علمی - کاربردی قند کرج به چاپ رسیده است.

اقتصاد تحریم

بررسی تحریم‌های اقتصادی در جهان

اقتصاد تحریم و پسا تحریم در ایران

تحریم ایران: جامع‌ترین رژیم حقوقی تحریم در جهان

مولفین: علی مروی - افسانه شایسته

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۲۰۰ نسخه

۳۸۰۰۰ تومان

باسمه تعالی

همت اگر پای فزایی کند پشه بی بال همایی کند

همت اگر پای به میدان نهد گوی فلک در خم چوگان نهد

بی شک یکی از مهم ترین ارکان رشد و توسعه پایدار، مضاف بر نیاز به سرمایه اقتصادی، حضور سرمایه های اجتماعی و انسانی بالنده در فرآیند تکامل توسعه اقتصادی | اجتماعی می باشد، به طوری که هیچ یک از سرمایه گذاری های اقتصادی در فقدان سرمایه اجتماعی و همچنین انسانی پیشرو، عالم و تربیت یافته نه تنها به سر منزل مقصود نخواهد رسید، بلکه موجب اتلاف منابع و زمان در حصول به اهداف ملی جهت فتح قله های توسعه خواهد گردید.

یکی از مهمترین حلقه های مفقوده در کند شدن مسیر توسعه در ایران، جدایی جزیره گونه مراکز علمی از بنگاه های صنعتی و کشاورزی و عدم درک متقابل فعالان این مراکز از یکدیگر در نتیجه نظام آموزشی ناقص کشور است، به طوری که در نیم قرن اخیر، دانش آموختگان مراکز علمی، بی توجه به مسئولیت عمیقی که در حل معضلات صنعتی | تکنولوژیکی دارند، صرفاً با کسب ثنوریک علوم قادر به انجام این رسالت مهم نگردیده و از طرفی صنعتگران و کارآفرینان نیز اعتمادی به توانایی های مراکز دانشگاهی و دانش آموختگان آن، جهت مرتفع نمودن مشکلات خود ننموده اند و این چنین است که رشد صنعتی به صورت عمده و رشد فناوری و تکنولوژیکی به شکل اخص کماکان در محاق ایستایی و عدم رشد مطلوب قرار گرفته و در رقابت با جهان توسعه یافته، همواره با دستانی نیازمند، متقاضی واردات و مصرف کننده صنعت و فناوری قرار گیرد.

در این راستا دانشگاه جامع علمی | کاربردی با اهداف کلان ایجاد پیوستگی علم و عمل تأسیس شده است، تا نیروهای تربیت شده در این مراکز ضمن تسلط بر علوم نظری رشته ها، قادر به درک و پیاده سازی دانش ثنوریک در پراتیک صنعتی گردیده و با ایجاد ارتباط ارگانیک مراکز علمی و صنعتی، توان بنگاه های تولیدی را در به کار بستن اصول علمی، فناوری و تکنولوژی ارتقاء بخشیده تا شاید با غلبه بر این نقص بزرگ آموزشی، موجبات آشتی مراکز علمی و صنعتی در راهبرهای تبیین شده فراهم گردد.

مرکز علمی | کاربردی قند کرج در مسیر تحقق این اتفاق مبارک و به منظور همگامی با دیدگاه توسعه محور تلفیق علم و عمل در سال ۱۳۹۰ و در جوار کارخانه‌ای با قدمت قریب یک قرن تأسیس و طی مدت کوتاه کمتر از سه سال نه تنها از نظر کمی موفق به توسعه همه جانبه گردیده، بلکه از نظر کیفی نیز برخورد می‌یابد که توانسته است با ایجاد اولین مرکز رشد و کلینیک صنعت در خانواده دانشگاهی علمی | کاربردی استان البرز، گام‌های مصمم خود را در محقق نمودن اهداف بلند توسعه صنعتی کشور بردارد.

پای ز نشاط بر سر غم نزنیم

تا دست به اتفاق بر هم نزنیم

کاین صبح بسی دمد که ما دم نزنیم

خیزیم و دمی زنیم پیش از دم صبح

حسن کریمی

رئیس مرکز آموزش علمی | کاربردی قند کرج

www.ketab.ir

فهرست

۱۹	پیش‌گفتار
۲۵	بخش اول: بررسی تحریم‌های اقتصادی در جهان
۲۵	فصل اول: مقدمه‌ای بر اقتصاد تحریم
۲۶	۱-۱ رویکرد بررسی موردی
۳۰	۲-۱ کشورهای اعمال‌کننده و انگیزه‌های آن‌ها
۳۴	۳-۱ محدودیت‌های استفاده از تحریم
۳۶	۴-۱ بررسی تاریخی
۴۷	۵-۱ بخش‌های کتاب
۴۹	۶-۱ ضمیمه فصل یک
۶۹	فصل دوم: تحلیل منافع تحریم
۶۹	۱-۲ ساختار رویداد تحریم
۶۹	۱-۱-۲ کشورهای اعمال‌کننده و کشورهای هدف
۷۱	۲-۱-۲ انواع تحریم‌های اقتصادی
۷۶	۳-۱-۲ مدت تحریم
۷۶	۲-۲ موفقیت سیاست خارجی یک رخداد
۷۷	۱-۲-۲ نتایج سیاست
۷۸	۲-۲-۲ سهم تحریم‌ها
۷۸	۳-۲ چارچوب تحلیل
۸۱	۴-۲ هدف‌های سیاست خارجی
۸۴	۵-۲ مروری بر متغیرهای مؤثر بر هزینه‌های مقاومت و تسلیم
۸۶	۶-۲ متغیرهای سیاسی
۸۶	۱-۶-۲ ابزارهای سیاست‌های همراه
۸۶	۲-۶-۲ مشارکت بین‌المللی
۸۹	۳-۶-۲ حمایت بین‌المللی از کشور هدف
۹۰	۴-۶-۲ روابط پیشین کشور اعمال‌کننده و هدف
۹۱	۵-۶-۲ حکومت استبدادی در مقابل دموکراسی

- ۷-۲ متغیرهای اقتصادی ----- ۹۲
- ۷-۲-۱ ارزیابی هزینه‌های اقتصادی در کشور هدف ----- ۹۲
- ۷-۲-۲ وسعت کشور و ارتباط های تجاری ----- ۹۲
- ۷-۲-۳ سلامت اقتصادی و ثبات سیاسی کشور هدف ----- ۹۳
- ۸-۲ انواع تحریم ----- ۹۴
- ۹-۲ برآورد هزینه‌ها در کشور اعمال‌کننده ----- ۹۴
- فصل سوم: متغیرهای سیاسی ----- ۹۷
- ۱-۳ تغییرهای نسبتاً کم در سیاست کشور هدف ----- ۹۸
- ۲-۳ تغییر نظام ----- ۱۰۰
- ۳-۳ از بین بردن مخاطرات نظامی ----- ۱۰۲
- ۴-۳ آسیب رساندن به توان نظامی ----- ۱۰۴
- ۵-۳ دیگر تغییرهای مهم سیاست ----- ۱۰۶
- ۶-۳ سیاست‌ها، جنگ سرد، کشورهای هدف ----- ۱۰۷
- ۷-۳ ضمیمه فصل ۳ ----- ۱۰۹
- فصل چهارم: متغیرهای اقتصادی ----- ۱۲۷
- ۱-۴ وسعت کشورهای اعمال‌کننده و هدف ----- ۱۲۷
- ۲-۴ روابط تجاری ----- ۱۲۸
- ۳-۴ انواع تحریم‌ها ----- ۱۳۰
- ۳-۴-۱ تحریم‌های تجاری ----- ۱۳۰
- ۲-۳-۴ تحریم مالی ----- ۱۳۴
- ۳-۳-۴ مسدود کردن اموال و دارایی ----- ۱۳۵
- ۴-۴ مقایسه تحریم‌های تجاری، مالی و دارایی ----- ۱۳۶
- ۵-۴ سلامت اقتصادی و ثبات سیاسی کشورهای هدف ----- ۱۳۸
- ۶-۴ هزینه‌های تحریم بر کشورهای هدف ----- ۱۴۰
- ۶-۴-۱ مورد ۱-۳۵: انگلیس و جامعه ملل علیه ایتالیا (۱۹۳۵-۳۶: اتیوپی) ----- ۱۴۲
- ۶-۴-۲ مورد ۴-۴۸: اتحاد جماهیر شوروی علیه یوگسلاوی (۱۹۴۸-۵۵: ناسیونالیسم) ----- ۱۴۳
- ۶-۴-۳ مورد ۱-۶۰: ایالات متحده علیه جمهوری دومینیک (۱۹۶۰-۶۲: تروچیلو) ----- ۱۴۴
- ۶-۴-۴ مورد ۲-۹۲: اتحادیه اروپا، جامعه اروپا، فرانسه و آلمان علیه توگو ----- ۱۴۵

- ۷-۴ جمع بندی هزینه تحمیل شده به کشورهای هدف ----- ۱۴۶
- ۸-۴ موارد تهدید ----- ۱۴۸
- ۹-۴ هزینه های تحریم بر کشور اعمال کننده ----- ۱۵۰
- ۱۰-۴ محدودیت های محصولات کشاورزی ----- ۱۵۳
- ۱۱-۴ قواعد حرمت قرارداد ----- ۱۵۳
- ۱۲-۴ دسترسی خارجی ----- ۱۵۴
- ۱۳-۴ تحلیل مدل جاذبه ----- ۱۵۵
- ۱۴-۴ جمع بندی هزینه کشورهای اعمال کننده ----- ۱۵۶
- ۱۵-۴ ضمیمه فصل چهار ----- ۱۵۷
- فصل پنجم: تحریم های پس از جنگ سرد ----- ۱۷۱
- ۱-۵ سیر تکاملی سیاست تحریم ایالات متحده ----- ۱۷۲
- ۲-۵ کشورهای هدف و اهداف جدید برای اعمال تحریم ها ----- ۱۷۸
- ۳-۵ سازمان ملل متحد و سیاست تحریم پس از جنگ ----- ۱۷۹
- ۴-۵ مداخله کنگره در سیاست تحریم ----- ۱۸۱
- ۵-۵ تحریم های حکومت محلی و ایالتی ----- ۱۸۵
- ۶-۵ سبکی باور نکردنی؛ «تحریم های هوشمندانه» ----- ۱۸۷
- ۷-۵ تحریم های تسلیحاتی ----- ۱۸۹
- ۸-۵ تحریم های مسافرتی ----- ۱۹۰
- ۹-۵ محدودیت های تحریم هوشمندانه ----- ۱۹۱
- ۱۰-۵ چالش های جدید برای سیاست تحریم ----- ۱۹۱
- ۱۱-۵ مبارزه با تروریسم ----- ۱۹۲
- ۱۲-۵ کره شمالی ----- ۱۹۳
- ۱۳-۵ ایران ----- ۱۹۶
- ۱۴-۵ کوبا ----- ۱۹۷
- ۱۵-۵ خلاصه ----- ۱۹۹
- فصل ششم: نتایج و توصیه های سیاستی ----- ۲۰۹
- ۱-۶ آیا تحریم ها مؤثرند؟ ----- ۲۱۳
- ۲-۶ پیشنهاد های سیاسی: استفاده مؤثرتر از تحریم ها ----- ۲۱۶

- ۳-۶ لقمه را به اندازه ی دهانتان بردارید ----- ۲۱۸
- ۴-۶ شاید دوستان قدیمی بیشتر از مخاصمان تسلیم شوند و همکاری کنند. ----- ۲۲۰
- ۵-۶ از رژیم های استبدادی پرهیز کنید ----- ۲۲۳
- ۶-۶ با چکش ضربه بزن، پیچ را نچرخان (سرعت و قطعیت در تحریم) ----- ۲۲۵
- ۷-۶ همیشه بیشتر، بهتر نیست ----- ۲۳۱
- ۸-۶ برای انجام دادن کار ابزار درست را انتخاب کنید ----- ۲۳۵
- ۹-۶ ارزان خر یا ولخرج نباشید ----- ۲۳۶
- ۱۰-۶ فرجام سخن: پیش از این که بپری مراقب باش ----- ۲۳۸
- ضمانت بخش اول ----- ۲۳۹
- ضمیمه A ----- ۲۳۹
- تحلیل اقتصادسنجی تحریم های اقتصادی ----- ۲۳۹
- پایگاه داده به روز شده ----- ۲۴۰
- مدل های رگرسیون ----- ۲۴۵
- نتیجه گیری ----- ۲۵۱
- ضمیمه B ----- ۲۵۲
- تأثیر تحریم های اقتصادی ایالات متحده بر تجارت ----- ۲۵۲
- داده ها و مدل جاذبه مرکزی ----- ۲۵۳
- نتایج برآورد ----- ۲۶۱
- زیان های تجاری ----- ۲۷۱
- ضمیمه C ----- ۲۷۷
- بخش دوم: اقتصاد تحریم و پساتحریم در ایران ----- 281
- فصل هفتم: اصول و مبانی مقدماتی ----- 281
- ۱-۷ مقدمه ----- 281
- ۲-۷ چهارچوب مفهومی و نظری تحریم ----- 282
- ۳-۷ انواع تحریم ----- 283
- ۳-۷-۱ انواع تحریم از لحاظ اندازه و یا حدود تحریم ----- 283
- ۳-۷-۲ انواع تحریم از لحاظ تعداد کشورهای فرستنده ----- 284
- ۳-۷-۳ انواع تحریم از لحاظ اقتصادی یا غیراقتصادی ----- 285

- 285 ----- ۷-۴ انواع تحریم های اقتصادی
- 286 ----- ۷-۴-۱ تحریم تجاری
- 286 ----- ۷-۴-۲ تحریم مالی
- 287 ----- ۷-۴-۳ تحریم های هوشمند
- 290 ----- ۷-۴-۳-۱ ممنوعیت های مالی و بحران های ارزی
- 292 ----- ۷-۴-۴ تحریم اطلاعاتی
- 292 ----- ۷-۴-۵ تحریم اطلاعات بازار
- 292 ----- ۷-۴-۶ تحریم منابع انتقال اطلاعات
- 293 ----- ۷-۵ ماهیت تحریم های اقتصادی
- 294 ----- ۷-۶ اهداف تحریم
- 296 ----- ۷-۶-۱ هدف اصلی تحریم ها؛ ایجاد نارضایتی بین مردم
- 297 ----- ۷-۶-۲ اهداف تحریم های ایالات متحده آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران از آغاز تا کنون
- 298 ----- ۷-۷ مراحل اعمال تحریم اقتصادی
- 298 ----- ۷-۸ هزینه های تحریم
- 299 ----- ۷-۹ متغیرهای اقتصادی اثرگذار بر هزینه های تحریم
- 301 ----- ۷-۱۰ اثربخشی تحریم
- 301 ----- ۷-۱۰-۱ اثرگذاری روانی
- 301 ----- ۷-۱۰-۲ اثرگذاری مالی
- 302 ----- ۷-۱۰-۳ اثرگذاری بر کنترل گسترش سلاح ها
- 302 ----- ۷-۱۰-۴ اثرگذاری بر اهمیت سیاسی و نظام ایران در منطقه
- 302 ----- ۷-۱۰-۵ اثرگذاری در حوزه سیاست عمومی
- 303 ----- ۷-۱۰-۶ اثرگذاری بر شاخص های اقتصادی و سوء مدیریت داخلی بر اقتصاد ایران
- 303 ----- ۷-۱۰-۶-۱ کاهش صادرات نفت
- 303 ----- ۷-۱۰-۶-۲ کاهش تولید نفت
- 303 ----- ۷-۱۰-۶-۳ کاهش ذخایر ارزی
- 304 ----- ۷-۱۰-۶-۴ کاهش تولید ناخالص داخلی
- 304 ----- ۷-۱۰-۶-۵ کاهش ارزش پول ملی
- 305 ----- ۷-۱۰-۶-۶ تورم

- 305 ----- ۷-۱۰-۷ تولیدات صنعتی
- 305 ----- ۷-۱۰-۸ مشکلات موجود در پرداخت های داخلی
- 306 ----- ۷-۱۰-۹ کاهش سرمایه گذاری خارجی
- 306 ----- ۷-۱۰-۷ مشکلات و هزینه های سنگین حمل و نقل
- 306 ----- ۷-۱۰-۸ اثرگذاری تحریم تجاری بر رابطه مبادله
- 307 ----- ۷-۱۰-۸ منحنی پیشنهاد تجارت در اقتصاد تحریم
- 310 ----- ۷-۱۰-۹ اثرگذاری بر توسعه بلندمدت بخش انرژی ایران
- 311 ----- ۷-۱۰-۱۰ اثرگذاری تحریم های بین المللی بر اهداف سند چشم انداز ۲۰ ساله
- 313 ----- فصل هشتم: تاریخچه، تحلیل و ارزیابی تحریم ها علیه ایران
- ۳۱۳ ----- ۸-۱ مقدمه
- 314 ----- ۸-۲ تاریخچه تحریم ها
- 314 ----- ۸-۳ تجربه تحریم در کشورهای تازه صنعتی شده
- 314 ----- ۸-۳-۱ تجربه تحریم برزیل
- 315 ----- ۸-۳-۲ تجربه تحریم شیلی
- 316 ----- ۸-۳-۳ تجربه تحریم چین
- 317 ----- ۸-۳-۴ تجربه تحریم اندونزی
- 317 ----- ۸-۳-۵ تجربه تحریم کره جنوبی
- 318 ----- ۸-۳-۶ تجربه تحریم تایوان
- 318 ----- ۸-۳-۷ تجربه تحریم تایلند
- 319 ----- ۸-۴ تحریم ها علیه ایران
- 319 ----- ۸-۴-۱ اهمیت ایران در منطقه برای اعمال تحریم
- 320 ----- ۸-۴-۲ روند تاریخی تحریم های اعمال شده علیه ایران
- 320 ----- ۸-۴-۱-۲ دور اول تحریم های اقتصادی (سال های ۱۹۷۹ تا ۱۹۹۲)
- 321 ----- ۸-۴-۲-۲ دور دوم (سال های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۱)
- 322 ----- ۸-۴-۲-۳ دوره سوم (سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۸)
- 322 ----- ۸-۴-۲-۴ دور چهارم (سال های ۲۰۰۹ به بعد)
- 323 ----- ۸-۴-۳ قطعنامه هایی که توسط شورای امنیت ملی علیه ایران صادر گردید.
- 325 ----- ۸-۵ دسته بندی تحریم های اعمال شده علیه ایران

- 325 ----- ۸-۵-۱ تحریم های تجاری
- 326 ----- ۸-۵-۲ تحریم های مالی و بانکی
- 326 ----- ۸-۵-۳ تحریم های حوزه نفت و گاز
- 327 ----- ۸-۶ تحریم ایران؛ جامع ترین رژیم حقوقی تحریم
- 329 ----- ۸-۷ نتیجه کلی تحریم
- 331 ----- فصل نهم: بخش های آسیب پذیر اقتصاد ایران از تحریم
- 331 ----- ۹-۱ مقدمه
- 332 ----- ۹-۲-۱ آثار تحریم ها بر بازارها و متغیرهای کلیدی
- 332 ----- ۹-۲-۱-۱ آثار تحریم های اقتصادی بر بازارهای اصلی
- 333 ----- ۹-۲-۱-۱-۱ اثر تحریم ها بر بازار ارز
- 334 ----- ۹-۲-۱-۲-۱ اثر تحریم ها بر بازار عوامل تولید (کار و سرمایه)
- 334 ----- ۹-۲-۱-۳-۱ اثر تحریم ها بر بازار کالاها و خدمات
- 334 ----- ۹-۲-۱-۴-۱ اثر تحریم ها بر بازار پول
- 334 ----- ۹-۲-۲-۱ آثار تحریم های اقتصادی بر متغیرهای کلیدی
- 335 ----- ۹-۲-۲-۱-۱ اثر تحریم ها بر تورم
- 336 ----- ۹-۲-۲-۲-۱ اثر تحریم ها بر بیکاری
- 336 ----- ۹-۲-۲-۳-۱ اثر تحریم ها بر تجارت خارجی
- 337 ----- ۹-۲-۲-۴-۱ اثر تحریم ها بر بودجه دولت
- 338 ----- ۹-۲-۲-۵-۱ اثر تحریم ها بر توزیع درآمد
- 339 ----- ۹-۳-۱ پی آمدهای تحریم های اقتصادی علیه ایران
- 340 ----- ۹-۳-۱-۱ عوامل مؤثر بر تقلیل آثار تحریمها
- 340 ----- ۹-۳-۱-۱-۱ تدریجی و دائمی بودن تحریمها
- 340 ----- ۹-۳-۱-۲ وجود درآمدهای نفتی
- 341 ----- ۹-۳-۱-۳ اتخاذ استراتژی جایگزینی واردات
- 342 ----- ۹-۳-۱-۴ عدم همراهی اقتصادهای نوظهور مستقل با تحریم
- 343 ----- ۹-۳-۲ عوامل تشدید کننده آثار تحریم های اقتصادی
- 343 ----- ۹-۳-۲-۱ چندجانبه شدن تحریم ها
- 343 ----- ۹-۳-۲-۲ بسته شدن بسیاری از مسیرهای دور زدن تحریم ها

- 344 ----- ۳-۳-۹ محدود شدن دسترسی به نظام مالی بین المللی
- 344 ----- ۴-۲-۳-۹ هدف قرار دادن فروش نفت و کسب درآمدهای نفتی
- 344 ----- ۵-۲-۳-۹ وابستگی شدید تولید داخلی به فن آوری، مواد اولیه و کالاهای واسطه ای خارجی
- 345 ----- ۶-۲-۳-۹ وابستگی نظام ارزی کشور به دلار و یورو
- 345 ----- ۷-۲-۳-۹ همزمانی تحریم های اقتصادی با آثار ناشی از اجرای طرح تحول اقتصادی
- 346 ----- ۸-۲-۳-۹ تاثیر عدم مدیریت ادراک مردم و افکار عمومی در اثر بخشی تحریم ها
- 346 ----- ۳-۳-۹ عوامل مؤثر بر تقلیل و تشدید آثار تحریمها به تفکیک بخشها در ایران
- 347 ----- ۱-۳-۳-۹ تحریم در بخش نفت
- 349 ----- ۲-۳-۳-۹ تحریم در بخش کشاورزی
- 350 ----- ۳-۳-۳-۹ تحریم در بخش مالی
- 351 ----- ۴-۳-۳-۹ تحریم در بخش صنعت و بازرگانی
- 351 ----- ۵-۳-۳-۹ تحریم و تاثیر بر بخش عمومی و سلامت
- 353 ----- فصل دهم: مقدمه ای بر مقابله و گذار از تحریم
- 353 ----- ۱-۱۰ مقدمه
- 354 ----- ۲-۱۰ مراحل مقابله تا تحریم اقتصادی
- 355 ----- ۳-۱۰ گذار از تحریم
- 355 ----- ۱-۳-۱۰ تحریم های اقتصادی ایران
- 356 ----- ۲-۳-۱۰ پیش فرض هایی در خصوص میزان اثربخشی تحریم ها
- 357 ----- ۴-۱۰ روش های کلی مقابله
- 359 ----- ۵-۱۰ مدیریت استراتژیک و مدیریت تحریم
- 359 ----- ۶-۱۰ تبدیل تهدید به فرصت با شناخت تحریم
- 360 ----- ۷-۱۰ لزوم مدیریت صحیح در تحریم
- 362 ----- ۸-۱۰ پادزهر اقتصاد مقاومتی
- 363 ----- ۱-۸-۱۰ مفهوم اقتصاد مقاومتی
- 363 ----- ۲-۸-۱۰ ریاضت اقتصادی
- 364 ----- ۹-۱۰ مبانی نظری الگوی مقاومتی
- 365 ----- ۱۰-۱۰ چارچوب مفهومی اقتصاد مقاومتی
- 366 ----- ۱۱-۱۰ محورهای اساسی اقتصاد مقاومتی

- ۱۱-۱-۱ حمایت از تولید ملی ۳۶۷
- ۱۱-۲ سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی ۳۶۷
- ۱۱-۳ توجه به نخبگان و استفاده از فناوری نوین ۳۶۸
- ۱۲-۱ اقتصاد مقاومتی، تحقق جهاد اقتصادی ۳۶۸
- ۱۳-۱ نقش دولت و مردم در تحقق اقتصاد مقاومتی ۳۷۰
- ۱۳-۱ نقش دولت ۳۷۰
- ۱۳-۱ تثبیت نرخ ارز ۳۷۰
- ۱۳-۲ اشتغال زائی ۳۷۱
- ۱۳-۳ ثبات قیمت ها ۳۷۱
- ۱۳-۴ اصلاح ساختار دولتی ۳۷۲
- ۱۳-۲ نقش مردم ۳۷۲
- ۱۳-۲ مدیریت مصرف ۳۷۳
- ۱۳-۲ قناعت، ساده زیستی و دوری از تجملات ۳۷۳
- ۱۳-۲ تولید ثروت حلال ۳۷۳
- ۱۳-۲ ترجیح مصرف کالای داخلی بر کالای خارجی ۳۷۳
- ۱۴-۱ چالش های پیش روی اقتصاد مقاومتی؛ درک مفهومی آن ۳۷۴
- ۱۵-۱ اقتصاد مقاومتی و رفع وابستگی های تهدید زا ۳۷۵
- ۱۶-۱ سناریو پردازی حوزه اقتصادی ۳۷۶
- ۱۶-۱ سناریوی اول ۳۷۶
- ۱۶-۲ سناریوی دوم ۳۷۷
- ۱۶-۳ سناریوی سوم ۳۷۸
- ۱۷-۱ رویکرد اقتصاد مقاومتی و تحلیل وضعیت جاری نفت در اقتصاد کشور ۳۷۹
- ۱۸-۱ اصول اقتصاد مقاومتی در حمایت از توسعه پایدار ۳۸۱
- ۱۸-۱ کنترل سوداگری و فساد ۳۸۲
- ۱۸-۲ عاملیت توده های مردم ۳۸۲
- ۱۸-۳ خودکفایی ۳۸۳
- ۱۸-۴ توسعه تعاون عمومی ۳۷۳
- ۱۸-۵ اولویت گذاری نیازها ۳۸۳

- 384 ----- تسهیل و بازنگری فرآیندها 6-18-10
- 384 ----- فرهنگ‌سازی مقاومت اقتصادی 7-18-10
- 385 ----- راهبردهای مقاومتی بخش انرژی 8-18-10
- 385 ----- متنوع سازی منابع تامین انرژی 9-18-10
- 385 ----- مدرنیزه و بهینه‌سازی زیرساخت های انرژی 10-18-10
- 386 ----- افزایش تولید و مصرف منابع انرژی تجدید پذیر 11-18-10
- 386 ----- توجه به تولید صیانتی از میادین مشترک 12-18-10
- 387 ----- استفاده از روش های نوین در صرفه جویی مصرف انرژی 13-18-10
- 388 ----- گرایش از خام فروشی به فرآورده‌های پتروشیمی 14-18-10
- 388 ----- تقویت بنیان‌های دانشی در صنعت نفت 15-18-10
- 389 ----- راه کارهای ضروری جهت رسیدن به اهداف اقتصاد مقاومتی 19-10
- 391 ----- فصل یازدهم: اقتصاد پس از تحریم (پسا تحریم) -----
- 391 ----- 1-11 مقدمه -----
- 393 ----- 2-11 دوران پس از تحریم -----
- 393 ----- 3-11 استراتژی‌های اقتصادی پس از تحریم -----
- 395 ----- 4-11 اثرات منفی لغو تحریم‌های اقتصادی بر اقتصاد ایران -----
- 395 ----- 1-4-11 افزایش صادرات نفت خام -----
- 396 ----- 1-1-4-11 برآورد آژانس بین المللی از تولید نفت ایران پس از تحریم ها -----
- 396 ----- 2-4-11 چالش های ارزی -----
- 399 ----- 1-2-4-11 واقعیت های موجود در زمینه کسب درآمدهای ارزی -----
- 401 ----- 3-4-11 افزایش واردات -----
- 402 ----- 4-4-11 حضور شرکت‌های غربی در صنعت نفت و گاز کشور -----
- 404 ----- 5-4-11 بیماری هلندی -----
- 405 ----- 6-4-11 تضعیف تولید ملی -----
- 405 ----- 5-11 پیامدهای جهانی لغو تحریم های ایران -----
- 405 ----- 1-5-11 قیمت نفت -----
- 408 ----- 2-5-11 تجارت متقابل -----
- 413 ----- 3-5-11 سرمایه گذاری مستقیم خارجی -----

- ۱۱-۶ پیامدهای ملی لغو تحریم های ایران ----- 415
- ۱۱-۶-۱ اقتصاد کلان ----- 415
- ۱۱-۶-۲ بخش های اقتصادی ----- 418
- ۱۱-۶-۳ بازار کار ----- 419
- ۱۱-۷ اقتصاد ایران پس از تحریم ----- 421
- ۱۱-۷-۱ اقتصاد ایران پس از تحریم از دیدگاه بازارهای جهانی ----- 422
- ۱۱-۷-۱-۱ فرصتهای مهم ۵ صنعت بورسی ----- 423
- ۱۱-۷-۲ شبکه بانکی پس از لغو تحریم ----- 426
- ۱۱-۷-۳ مدیریت درآمدهای غیرمترقیه اقتصادی ایران ----- 427
- ۱۱-۷-۴ احتمال دامپینگ بازارهای ایران پس از رفع تحریم ها ----- 429
- ۱۱-۷-۵ موانع باز دارنده جهش فعالیتهای اقتصادی پس از لغو تحریم ----- 431
- ۱۱-۷-۲ اقتصاد ایران پس از تحریم از دیدگاه صندوق بین المللی پول ----- 432
- ۱۱-۷-۲-۱ چشم انداز شاخص های اقتصاد ایران در پسابرجام ----- 432
- ۱۱-۷-۲-۲ تاثیر اجرای برجام و لغو تحریم ها در چهار حوزه ----- 435
- ۱۱-۷-۲-۳ سه مزیت اصلی لغو تحریم ها برای ایران ----- 435
- ۱۱-۸ مدیریت پس از تحریم سنگین تر از مدیریت تحریم ----- 436
- فصل دوازدهم: ضمانت بخش دوم ----- 441
- ضمیمه ۱: اجرای تمرینی یک مدل جهانی حذف تحریم های ایران ----- 441
- ضمیمه ۲: برآورد زیان درآمد صادراتی ایران بر اثر تحریم ها ----- 444
- ضمیمه ۳: توان بالقوه ایران برای رشد صادرات پس از تحریم ها ----- 448
- خلاصه وضعیت اقتصاد تحریم و پسا تحریم در ایران ----- 457
- منابع ----- 459

پیش گفتار

در سال‌های اخیر، تحریم‌های اقتصادی به عنوان یکی از مهمترین مسائل روز مورد بحث در مجامع علمی ایران قرار گرفته است. به لحاظ تاریخی استفاده از تحریم‌های اقتصادی یکی از اجزای سیاست خارجی بیشتر دولت‌ها بوده است. بیشتر دولت‌ها به منظور نفوذ سیاست خارجی و دستیابی به اهداف امنیت ملی، بر تحریم‌های اقتصادی تکیه زده و هم با استفاده از این تحریم‌ها به نیازهای سیاسی داخلی و فشارهای اقتصادی پاسخ می‌دهند.

تاریخی‌ترین تحریم در دوران تبادلات اقتصادی، تحریم پیامبر اسلام حضرت محمد(ص) و یارانش در شعب ابی طالب برای پیشگیری از گسترش دین مبین اسلام بود. اما به سبب افزایش ارتباط دولت‌ها در تاریخ معاصر جهان، تحریم‌های معروف در دوره کنونی به ظهور پیوسته است. کشورهایی چون کوبا، سوریه، عراق و کره شمالی مدت‌ها تحریم بوده‌اند.

با این حال برخی تحریم‌ها به لحاظ زمان و شرایط اعمال آن بسیار متمایز بودند. بزرگترین تحریم‌های تاریخ، تحریم آلمان پس از جنگ جهانی اول و تحریم گسترده ایران در سال ۲۰۱۲ به بعد بوده است و حتی تحریم ایران را بزرگترین تحریم تاریخ بشر می‌دانند.

جمهوری اسلامی ایران در خلال سالهای بعد از انقلاب اسلامی همواره مورد تحریم‌های بین‌المللی بوده است. با وجود برخی تبعات مثبت تحریم‌های بین‌المللی، اعمال آنها موجب شکل‌گیری برخی پیامدهای منفی بر بخش‌های مختلف داخلی کشور شده است. به اعتقاد بسیاری از ناظران برقراری تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران یکی از مهم‌ترین نگرانی‌ها و موانع خارجی دستیابی به تحقق اهداف سند چشم‌انداز می‌باشد.

در سال‌های تحریم، بخش‌های اقتصادی مهم کشور از قبیل صنعت، نفت و گاز و معادن از منظر سرمایه و ورود تکنولوژی دچار مضیقه شده‌اند. اقتصاد ایران این ظرفیت و توانمندی را دارد که ده‌ها میلیارد دلار جذب سرمایه در بخش‌های نفت، گاز، صنایع و معادن داشته باشد. در سنوات گذشته ایران در حوزه مخازن مشترک گاز و نفت از دیگر

کشورها بسیار عقب ماند به طوری که سایر کشورها از مخازن نفت و گاز مشغول بهره‌برداری هستند. پس از رفع تحریم‌ها فرصت آن وجود دارد که در خلیج فارس، عمان و خزر سرمایه‌گذاری صورت گیرد. علاوه بر این، قانون برنامه و چشم‌انداز اقتصاد ایران نیز سرمایه‌گذاری در این حوزه‌ها را در اولویت قرار داده است.

هدف اصلی از تحریم‌های اقتصادی از منظر تاریخی تاکنون ثابت مانده است. این هدف معمولاً محدود کردن تجارت و تأمین مالی خارجی است که با هدف تحت فشار قراردادن یک کشور خاص و یا افراد خاصی، برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی و امنیت بین‌المللی اعمال می‌شود. تجربیات اخیر ناشی از تحریم‌های جامع، راضی کننده نیستند. اما امروزه تحریم‌های هدفمند و هوشمند مستقیماً متوجه تصمیم‌گیران مهم کشورهاست و به عنوان رویکردی جدید در سطح بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفته است.

تحریم هدفمند و هوشمند با تمرکز بر تحریم‌های مالی در کشورها اعمال می‌شوند. تحریم‌های مالی و تحریم انتخابی توسط آمریکا، جوهره و اساس تحریم‌های هوشمند را تشکیل داده‌اند. این تحریم‌ها عموماً به راحتی قابل اعمال و به سختی قابل دور زدن هستند و واکنش‌های بازاری احتمالاً می‌تواند این اثرات تحریم‌ها را تشدید نماید.

یک بررسی اجمالی از تاریخ تحریم‌های اقتصادی در سطح جهانی نشان دهنده آن است که دولت آمریکا سهم به سزایی را در استفاده از سیاست تحریم اقتصادی داشته و به ویژه نقش آن در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ بیشتر شده است. با یک محاسبه ی ساده در مجموع، حدود دو سوم تحریم‌های اقتصادی جهان (تا سال ۲۰۰۰) توسط دولت آمریکا اعمال گردیده است. به همین شکل، تحریم‌های اقتصادی علیه ایران نیز شدت یافته است که در یک روند کلی، با انقلاب اسلامی و تسخیر سفارت آمریکا در ۱۳ آبان سال ۱۳۵۸ روند جدیدی در تحریم ایران آغاز شد و ایران به طور رسمی با تحریم‌های تجاری و اقتصادی آمریکا و متحدان اروپایی آن مواجه شد. به این دلیل که تقریباً تمام تحریم‌های علیه ایران در سال‌های پس از انقلاب اسلامی، از جانب آمریکا بوده یا به تحریک آمریکا صورت گرفته است.

آنچه امروز در ایران مورد توجه سیاستمداران قرار گرفته است این است که شرایط تحریم را می‌توان به فرصتی برای کاهش وابستگی به اقتصادهای خارجی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی تبدیل کرد. دولت در توسعه صادرات غیرنفتی و وظایف و نقش اساسی را می‌تواند ایفا کند بدین شکل که در زمینه‌هایی که کشور دارای مزیت تولیدی کالایی می‌باشد که با دیپلماسی، زمینه را برای صادرات آن صنعت باز کند که این امر از طریق دیپلماسی دولت

با کشورهای دیگر محقق می‌گردد و همچنین از طریق تلاش برای رفع موانع غیرتعرفه‌ای بر سر راه توسعه تجاری کشور هرچه بیشتر تمرکز نماید که باز هم از طریق هیات‌های دیپلماتیک ایران در سایر کشورها جهت برطرف نمودن این موانع محقق خواهد شد.

این روزها در حالی که مبحث تحریم و مقابله با آن، دغدغه اصلی صاحبان شرکت‌ها و تولید کنندگان کالا و خدمات در ایران است، مساله توافق هسته‌ای ایران و گروه کشورهای ۵+۱ مطرح است به طوری با توافق در ۵ جولای ۲۰۱۵، تحریم‌های اقتصادی که مرتبط به برنامه هسته‌ای ایران هستند از میان برداشته خواهند شد. تحریم‌های نفتی و بانکی که در این سال‌ها بر ایران تحمیل شده‌اند همگی مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران است که در نتیجه مذاکرات هسته‌ای ایران با ۵+۱ از میان برداشته خواهند شد. با لغو تحریم‌ها، شکوفایی اقتصاد ایران مورد انتظار عموم و سیاستمداران خواهد بود. بیشترین حوزه‌ای که در نتیجه توافق و رفع تحریم‌ها تأثیر خواهد دید، بخش صنعت و تولید کشور خواهد بود. این امیدواری وجود دارد که با رفع تحریم‌ها در سال جاری بتوانیم افت شدید تولید در سال‌های ۹۱ و ۹۲ را جبران کرده و به رشد مناسبی از تولید دست یابیم.

در هر صورت و حتی با رفع تحریم‌ها در اقتصاد نیازمند یک تغییر ساختاری و تحول زیربنایی هستیم و تا زمانی که این تحول زیربنایی رخ ندهد، نمی‌توان امیدوار بود که اقتصاد کشور در مسیر رشد و توسعه قرار گیرد. اقتصاد ما با مشکلات ساختاری مواجه است که البته تمام علت آن، تحریم‌ها نیست. مشکلاتی که در فضای کسب‌وکار، مالیاتی، بازار پول و سرمایه و... وجود دارد مسیر توسعه اقتصادی را سنگلاخ کرده است. اگر این مشکلات رفع نشود، رفع تحریم‌ها نیز نمی‌تواند اهداف چشم‌انداز را تأمین کند.

در حال حاضر به دوره پساتحریم منتقل می‌شویم و این دوره بسیار حساس است و وظیفه سیاستمداران در اقتصاد را چند برابر می‌کند. به طور ویژه بیشترین مسأله‌ای که اقتصاد دانان و سیاست‌گذاران جامعه را نگران کرده است ورود دلارهای بلوکه شده به کشور و افزایش واردات کالاهای مصرفی ناشی از آن و صدمه دیدن بخش تولید است. بنابراین به نظر می‌رسد مدیریت شرایط پساتحریم بسیار مهم است، اگر یک مدیریت صحیح و اصولی در زمینه ورود منابع مالی حاصل از تحریم‌ها صورت نگیرد، می‌تواند نتایج بسیاری خطرآفرینی را به بار بیاورد.

اکنون دولت در آستانه تدوین برنامه ششم قرار دارد و در سال جاری (۱۳۹۴) موظف به تقدیم برنامه ششم به مجلس است که می‌تواند این موارد را در برنامه‌های پس از تحریم در برنامه ششم قید کند. از طرفی ۱۵۰ میلیارد دلار ما از بابت فروش نفت و گاز در سایر

کشورها بلوکه شده که اگر این ۱۵۰ میلیارد دلار به صورت کالای مصرفی به کشور وارد شود، بیماری هلندی بروز خواهد کرد. بنابراین دولت باید از این منابع و فرصت بی نظیر برای زیرساخت‌های کشور و ورود تکنولوژی و نوسازی صنایع استفاده کند تا بخشی از آثار زیان‌بار تحریم‌ها رفع شود. در بخش بانکی نیز با رفع تحریم‌ها امکان نقل و انتقالات پول فراهم می‌شود و هزینه جابه‌جایی پول کاهش پیدا می‌کند، چراکه در شرایط تحریم بانک‌ها با فرمول دوزدن، که افزایش هزینه‌ها را برای آنها در برداشت، سعی می‌کردند نقل و انتقالات را انجام دهند که با رفع تحریم‌ها این هزینه‌ها به حداقل می‌رسد.

با توجه به این که موضوع تحریم می‌تواند از دیدگاه‌های متفاوت نظری اقتصادی، سیاسی و... مورد توجه قرار گیرد، هدف اختصاصی ما در اینجا روشن ساختن تاثیر متقابل میزان اثر بخشی "تحریم‌های بین المللی" بر اقتصاد کشورهای تحریم شده، تحریم کننده و به ویژه ایران است. برای این منظور، اهتمام به تهیه کتابی در این زمینه شده است تا بتواند اطلاعات جامعی را در اختیار آحاد مردم جامعه قرار دهد.

به این ترتیب کتابی مشتمل بر دو بخش تهیه شده است؛

بیشتر مطالب بخش اول ترجمه اثر ارزشمند کتاب ملاحظه‌ای بر اقتصاد تحریم^۱، نوشته هافبائر و اسکات در سال ۲۰۰۷ است. این اثر طی شش فصل به مطالعه نظری تحریم اقتصادی و روابط بین الملل پرداخته و ضمن آن مفاهیم عمده تحریم، انواع مجازات‌های اقتصادی (با تأکید بر کشورهای مورد تحریم)، شرایط توفیق آن و محدودیت‌هایی که در این زمینه وجود دارد توسط نویسندگان محترم توضیح داده شده است. آنچه واضح و مبرهن است این است که معمولاً کشورهای پیشرفته و صنعتی از ابزارهای متعدد اقتصادی در برابر کشورهای در حال توسعه برخوردارند و کشورهای در حال توسعه بالاخص نفت‌خیز، در مورد نفت، با توجه به اهمیت استراتژیک آن برای کشورهای صنعتی و تمرکز جغرافیایی و ژئوپولیتیک منابع نفتی، کشورهای نفت خیز و تولیدکننده نفت در خاورمیانه را در جایگاه ممتاز، حساس و در رأس دید کشورهای پیشرفته صنعتی قرار داده است. به این ترتیب ایران نیز مورد توجه ویژه این کشورهاست به طوری که از اهمیت خاصی برای این کشورهای صنعتی و در رأس آن‌ها آمریکا برخوردار است.

^۱ Hufbauer, Gary C., Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliot, Barbara Oegg (2007), *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd Edition, Washington: Institute for International Economics.

لذا برای این منظور در بخش دوم از کتاب، سعی شده است تا با نگاهی به تاریخچه تحریم‌های اقتصادی علیه انقلاب اسلامی ایران، به علل، نتایج، اهداف، راهکارها در دوران تحریم و شرایط و اهداف و مدیریت در دوران پسا تحریم پرداخته شود.

برای این منظور در فصل‌های هفتم و هشتم اصول و مبانی اقتصاد تحریم همراه با تاریخچه اعمال تحریم در ایران بیان شده است. در فصل نهم آسیب شناسی اقتصاد ایران از تحریم‌های اقتصادی مورد مطالعه قرار گرفته است. در فصل دهم گذر از تحریم با تأکید بر اقتصاد مقاومتی مطرح شده است و در فصل پایانی، دوران پس از تحریم و آثار لغو تحریم بر اقتصاد ایران مورد تحلیل قرار گرفته که ضمن پیش‌بینی شاخص‌های کلان اقتصاد ایران به کمک آمار، به بررسی مشکلات، تنگناها و ارائه راهکارهای پیشنهادی در این زمینه پرداخته شده است.

علی مروی - افسانه شایسته

پاییز ۱۳۹۴